

revealed.

It has been proved that readiness for information activities of social workers should be formed on the basis of an integrative approach.

As to the subject of the research, the integration platform for designing the content of the discipline «Information Technologies in the Professional Activities of a Social Worker» is the only subject field of professional work of a social worker; sources of social-legal information; computer tools for ensuring professional normative regulation of information activities of a social worker; generalized methods solving typical tasks of informational activity of a social worker and documentary support of the social-legal practice; typical or similar functional duties of positions offered by graduates of the state, non-governmental domestic and foreign organizations and funds of social orientation, volunteer and religious organizations or similar by purpose and ways of activity of the structures.

The structure of the training course has been substantiated; the brief description of its cognitive content has been presented.

Key words: social-legal preparation of future social workers, information activities, readiness for information activities of social workers, pedagogical conditions, distance course.

Дата надходження статті: «12» грудня 2017 р.

УДК 37.6.36+159.9 (075)

Щербяк Ю. А.*

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ДО НАВЧАННЯ В ІНТЕГРОВАНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розглянуто специфіку входження до освітнього середовища студентів, що мають обмеження у фізичному здоров'ї. Наголошується, що можливості для отримання освіти в таких людей досить обмежені й залежать від ступеня демократизації суспільства та його готовності сприйняти таку молоду людину, як рівну. Для забезпечення рівного доступу таких людей до освіти необхідно впроваджувати в навчально-виховний процес спеціальні методи, педагогічні технології та адаптивні технічні засоби. Потрібна також розробка комплексних програм, спрямованих на особистісний і професійний розвиток людей із особливими потребами у ВНЗ та на їхню інтеграцію в суспільство.

Підготовку до вступу у ВНЗ визначають, як один із важливих етапів соціальної адаптації молоді з особливими потребами шляхом інтеграційного включення їх у студентське середовище. Здобуття освіти інвалідами устанавлює перед ВНЗ чіткі завдання щодо забезпечення відповідного методичного рівня організації навчально-виховного процесу, особливого супроводу навчання та створення необхідних умов для життя.

Розкриваються психолого-педагогічні аспекти процесу адаптації до умов навчання у ВНЗ; висвітлено труднощі адаптації студентів із особливими потребами під час інтегрованого навчання. Констатується, що в сучасних закладах освіти України ще не створено належних умов для навчання людей із особливими потребами. Найбільшими перешкодами є відсутність матеріально-технічного забезпечення, брак спеціалістів, котрі б мали досвід роботи з неповносправними, моральні бар'єри й психологічна неготовність самих викладачів працювати зі студентами-інвалідами.

Акцентовано увагу, що супровід навчання студентів із особливими потребами повинен здійснюватися за такими напрямками: технічний, педагогічний, психологічний, медико-реабілітаційний, спортивний, соціальний, професійна адаптація та реабілітація.

Ключові слова: адаптація, інвалідність, студентська молодь, вища школа, спеціалізований технічний супровід навчання, педагогічний супровід навчання, соціальний супровід навчання, інтегроване освітнє середовище.

*© Щербяк Ю. А.

В Україні повсякчас збільшується кількість осіб із особливими потребами, котрі навчаються у вищих навчальних закладах без відповідного психологічного та соціально-педагогічного супроводу. Відсутність належної уваги до таких студентів викликає занепокоєння в суспільстві, адже від ставлення до неповносправних людей залежить сформованість морально-духовних цінностей соціуму, тому серед актуальних проблем розвитку вищої школи виокремлюють питання створення інклюзивного освітнього середовища, упровадження інноваційних моделей соціально-педагогічної підтримки та навчання осіб із особливими потребами.

У статті 1 Загальної Декларації прав людини зазначено, що «всі люди народжуються вільними й рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю, повинні діяти стосовно один до одного в дусі братерства» [3]. За оцінками експертів на планеті проживає близько 650 млн. інвалідів, а за даними Мінсоцполітики в Україні у 2016 році проживало 2 млн. 614 тис. громадян із інвалідністю, у тому числі 153 тис. дітей-інвалідів [9]. Безперечно, вони знаходяться серед найбільш ізольованих та соціально вразливих категорій населення. Факторами, які спричиняють такий стан речей, є низький рівень освіти, обумовлений ізоляцією й дискримінацією, перешкоди на шляху інвалідів до одержання роботи, а звідси – соціальна незахищеність. Вони не здатні у звичайних умовах на рівних конкурувати на ринку праці зі здоровими людьми. Формування професійних знань, умінь та навичок підвищує шанси людини з обмеженими можливостями на отримання гідної роботи [2].

Гостро постає проблема набуття освіти в людей із інвалідністю. Можливості для отримання освіти в таких людей досить обмежені й залежать від ступеня демократизації суспільства та його готовності сприйняти таку молоду людину, як рівну. Основою набуття вищої освіти є державні освітні стандарти, обов'язкові для всіх студентів, незалежно від стану їхнього здоров'я. Для забезпечення рівного доступу таких людей до освіти необхідно впроваджувати в навчально-виховний процес спеціальні методи, педагогічні технології та адаптивні технічні засоби. Потрібна також розробка комплексних програм, спрямованих на особистісний і професійний розвиток людей із особливими потребами у ВНЗ та на їхню інтеграцію у суспільство. Тож пошук шляхів успішної адаптації молоді з особливими потребами до навчання у вищих навчальних закладах є актуальною проблемою для науковців.

На сучасному етапі розвитку українського освітнього простору проблема інклюзивної освіти постає дуже гостро та викликає науковий інтерес. Питання соціально-реабілітаційної діяльності та професійної адаптації молоді з особливими освітніми проблемами у своїх роботах розглядають А. Капська, А. Колупаєва, В. Курбатов, З. Ленів, С. Литовченко, Ф. Мустафаєва, Ю. Найда, Д. Пенішкевич, Н. Софій, П. Таланчук, О. Таранченко, Л. Тимчук, В. Шахрай, М. Швед, А. Шевцов. Проблеми інтеграції дітей та молоді з особливими потребами досліджені в роботах Л. Калмикової, Л. Середюк, В. Шиян, В. Лехан, А. Іпатова та ін. У дослідженнях А. Андреевої, І. Беха, О. Прудської, В. Штифурак, І. Шаповал та інших розглянуто педагогічні та соціально-психологічні аспекти адаптації студентів і чинники, що на неї впливають. Питання впливу соціокультурного оточення на психосоціальну ізоляцію інвалідів розглядаються в працях Е. Дюркгейма, П. Сорокіна, М. Хальбака, К. Цицермана. Нові підходи до соціальної роботи з особами, які мають інвалідність, досліджуються в працях американських і англійських авторів: Т. Гейбл, М. Гейбл, Р. Дарлінг, Дж. Джонс, П. Свіфт, М. Селіман, Дж. Треседер, Л. Шульман та ін. Теоретичні й методологічні аспекти освіти інвалідів, а також можливості системи супроводу навчання розробляють К. Агавелян, Н. Вовк, З. Кантор, Н. Козлов, А. Мальков, Г. Паршін, В. Сікора, Є. Чайковський.

Увага науковців, в основному, зосереджується на вивченні різноманітних факторів, які спричиняють психосоціальну ізоляцію інвалідів, проте залишаються нерозкритими питання щодо наукового осмислення шляхів успішної адаптації студентів із особливими

потребами в інклюзивному освітньому середовищі. Таким чином, недостатнє вивчення проблеми, необхідність урахування досвіду зарубіжних розвинених країн у галузі освітньої інклюзії для вдосконалення освіти молоді з особливими потребами в Україні зумовлюють актуальність проблеми.

Отже, мета статті полягає в обґрунтуванні найголовніших труднощів процесу адаптації студентів із інвалідністю та визначенні найбільш оптимальних шляхів активізації системи педагогічного супроводу навчання у ВНЗ студентів із особливими потребами.

Широкий спектр проблем людей із інвалідністю в Україні свідчить про необхідність посиленої й комплексної уваги з боку держави й суспільства. Практика показує, що значна частина положень соціально економічної політики щодо інвалідів застаріла й не відповідає потребам сьогодення, а також не узгоджується із загально визнаними високогуманними міжнародними нормами й стандартами. Сучасна система соціального захисту інвалідів охоплює не лише державну соціальну допомогу та пенсійне забезпечення, систему пільг і компенсацій та соціально-побутове обслуговування, але й включає освіту, охорону здоров'я та зайнятість осіб із інвалідністю, а також соціальну й професійну реабілітацію та соціальну інтеграцію в суспільство. У контексті нашого дослідження проаналізуємо поняття адаптації особистості до соціального середовища.

Теоретичний аналіз проблеми соціальної адаптації студентів-інвалідів до навчання у ВНЗ дозволив нам визначити поняття адаптації до нових умов життєдіяльності та життєтворчості у ВНЗ як складний, динамічний і багатосторонній соціальний процес внутрішньої та зовнішньої перебудови діяльності студента, що відбувається в ході пристосування його до цих умов й активного оволодіння ними. У науковому світі існують різні підходи до проблеми соціальної адаптації. Термін «адаптація» розглядають як процес установалення відповідностей між рівнем актуальних проблем особистості та рівнем їхнього задоволення (П. Кузнецов) [8, с. 59]; складне багатоаспектне включення студентів у нову систему вимог і контролю, новий колектив, а для деяких – і нове середовище [9]; комплексний, динамічний процес, зумовлений взаємодією суб'єктивних і об'єктивних соціально-психологічних, психічних, психофізіологічних і фізіологічних чинників (С. Ворожбит) [1].

На думку С. Харченко, процес адаптації компенсує недостатність звичної поведінки в нових умовах, через неї забезпечується можливість прискорення ефективного функціонування особистості в незвичних обставинах [14, с. 387].

Ф. Хайруллін виділяє два види адаптації, залежно від характеру ставлення особистості до умов і змісту конкретної діяльності: творчу адаптацію (повне пристосування до навчального процесу) та формальну адаптацію (пристосування для одержання диплому) [11].

Інакше кажучи, адаптація – це, перш за все, перетворення самого себе відповідно до нових вимог діяльності, соціальних умов і нового оточення. Це входження в нову соціальну позицію й у нову систему взаємин. *Результат процесу адаптації – адаптованість людини до певної системи. Розрізняють три форми адаптації студентів до умов навчання у ВНЗ:*

1. Формальна адаптація, що стосується пізнавально-інформаційного пристосування студентів до нового оточення, до структури вищої школи, до вимог і своїх зобов'язань.

2. Соціально-психологічна (суспільна) адаптація – це процес внутрішньої інтеграції груп студентів-першокурсників й інтеграція цих груп зі студентським оточенням загалом.

3. Дидактична адаптація, що стосується підготовки студентів до нових форм і методів навчальної роботи у вищій школі [10, с. 285-287].

Проаналізувавши поняття адаптації в педагогіці та психології, Т. Каткова додержується уявлень про адаптацію індивіда до нових умов середовища або ж виду діяльності як складного багатofакторного процесу врівноваження між актуальним рівнем розвитку індивіда, його можливостями та новими вимогами середовища (діяльності) до нього, а також як результат цього процесу [6, с. 13].

Що стосується створення умов для ефективної адаптації студентів із особливими потребами до соціального середовища ВНЗ, то це питання поки що є малодослідженим. Незважаючи на наявні законодавчі акти, що регламентують отримання освіти молоддю з особливими потребами, права цих осіб ще далекі від їхньої повної реалізації в тій частині, що стосується їхньої повноцінної участі в соціальному житті та отриманні якісної вищої освіти. Одним із важливих напрямів соціальної адаптації молоді з особливими потребами є професійна орієнтація та самовизначення з урахуванням їхніх можливостей і потреб. Завдання професійної орієнтації полягає у виявленні індивідуальних схильностей і здібностей кожної з цих осіб до оволодіння тією або іншою професією. При цьому наголошується на важливості довузівської підготовки з ознайомленням абітурієнта-інваліда з елементами технології навчання у вищій школі. Підготовку до вступу у ВНЗ визначають як один із важливих етапів соціальної адаптації молоді з особливими потребами шляхом інтеграції їх у студентське середовище. Надання освіти інвалідам установлює перед ВНЗ чіткі завдання щодо забезпечення відповідного методичного рівня організації навчально-виховного процесу, особливого супроводу навчання та створення необхідних умов для життя [8].

Адаптація студентів-першокурсників в умовах нового середовища, в умовах нової системи освіти у вищих навчальних закладах не завжди проходить успішно. Дослідження процесу адаптації першокурсників в умовах ВНЗ дозволяють виділити наступні головні труднощі: переживання, пов'язані з перехідним періодом від шкільного до дорослого життя; невизначеність мотивації вибору професії; недостатня психологічна підготовка до самостійного життя, необхідності ухвалювати рішення, брати на себе відповідальність за власні дії та вчинки; невміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки й діяльності, що підсилюється відсутністю звичного повсякденного контролю педагогів та батьків; нові умови діяльності студента у ВНЗ – це якісно інша система співвідношення відповідальності й залежності, де на перший план виступає необхідність самостійної регуляції своєї поведінки; пошук оптимального режиму праці та відпочинку в нових умовах; налагодження побуту й самообслуговування, особливо при переході до гуртожитку; відсутність навичок самостійної роботи тощо. Усі ці труднощі різні за своїм походженням. Одні з них об'єктивно неминучі, інші – носять суб'єктивний характер і пов'язані зі слабкою підготовкою, вадами виховання в родині та школі [2, с. 89].

Водночас доводиться констатувати, що в закладах освіти України ще не створено достатніх умов для навчання людей із особливими потребами. Найбільшими перешкодами тут виступає відсутність матеріально-технічного забезпечення, брак спеціалістів, котрі б мали досвід роботи з неповносправними, моральні бар'єри й психологічна неготовність самих викладачів працювати зі студентами-інвалідами. Одним із головних питань є запровадження навчальних дисциплін із інклюзивної освіти та тем з питань інклюзивного навчання учнів із особливими освітніми потребами в навчальні програми вищих навчальних закладів під час викладання навчальних дисциплін «Педагогіка» та «Психологія» [4]. Підготовка до впровадження інклюзивної освіти в Україні вже ведеться на державному рівні, ухвалена низка необхідних постанов та змін до законів. Зокрема, жоден із навчальних закладів не може бути зданий в експлуатацію, якщо він не обладнаний пандусами та іншим інвентарем для людей із порушеннями рухової системи.

На сучасному етапі в багатьох розвинених країнах проблема навчання студентів-інвалідів розглядається в контексті інтегрованого навчання. Під впливом Конвенції ООН

про права інвалідів, про права осіб з розумовою відсталістю (1971, 1975) у країнах Європи й США переглядаються національні системи фахової освіти, створюються належні умови для адаптованого навчання студентів із інвалідністю [5, с. 221]. Така підтримка розпочалась у відповідності до «Всесвітньої програм дій відносно інвалідів», ухваленої Генеральною Асамблеєю ООН, і здійснюється згідно зі «Стандартними правилами забезпечення рівних можливостей для інвалідів» [12].

Сьогодні соціальна політика в Україні теж зорієнтована на інтеграцію інвалідів у здорове суспільство. Цю тенденцію розкриває розробка програм, спрямованих на скорочення соціальної дистанції між здоровими людьми та людьми з особливими потребами. Інтеграція студентів із особливими потребами у ВНЗ вимагає взаємної адаптації обох сторін: студентів, які здобули середню освіту в спеціальних школах, – до нових умов навчання в інтегрованому середовищі; навчального закладу – до потреб студентів із інвалідністю у спеціальних технологіях та засобах навчання, педагогічному, психологічному та соціальному патронаті [12]. Тож особливістю навчання студентів із обмеженими можливостями в інтегрованому колективі є те, що, сприймаючи їх, як рівних, до них висувають такі самі вимоги, як і до інших студентів. В інтегрованій групі не можна уповільнювати темп лекції, зменшувати кількість пар та їхню тривалість, спрощувати чи скорочувати обсяг навчального матеріалу тощо, тому що це знижує якість фахової підготовки. Компенсувати функціональні обмеження, що впливають на якість навчання студентів із інвалідністю, і надати необхідну підтримку можна тільки шляхом упровадження системи супроводу їхнього навчання.

Супровід навчання студентів із особливими потребами повинен здійснюватися за такими напрямками: технічний, педагогічний, психологічний, медико-реабілітаційний, спортивний, соціальний, професійна адаптація та реабілітація [13, с. 17].

Метою спеціалізованого *технічного супроводу* навчання є забезпечення таких студентів адаптивними технічними засобами та спеціальними технологіями навчання. Реалізується технічний супровід за такими основними напрямками: забезпечення студентів адаптивними технічними засобами навчання; упровадження спеціальних технологій навчання; упровадження індивідуального (тьюторського) супроводу. Адаптивні технічні засоби навчання – це програмно-апаратне забезпечення, що містить увесь арсенал сурдо-, тифлотехнічного та іншого спеціалізованого обладнання залежно від нозології хвороб студентів. Важливе значення для успішного навчання студентів із інвалідністю має впровадження в навчальний процес спеціальних технологій навчання, зокрема, комп'ютерних, інформаційних, мультимедійних, дистанційної освіти тощо. Технічний супровід має компенсувати функціональні обмеження студентів і забезпечити принцип доступності до якісної вищої освіти всім студентам, незалежно від виду нозології та ступеня важкості захворювання. На всіх етапах технічного супроводу передбачається індивідуальний (тьюторський) супровід. Тьюторський супровід – це індивідуальна форма підтримки навчання студентів із інвалідністю. Тьютори допомагають студентам із інвалідністю під час користування технічними засобами навчання та офісною технікою, трансформують навчально-методичні матеріали в адаптовану форму залежно від нозології та групи інвалідності студента. Спеціалізований технічний супровід навчання студентів із інвалідністю реалізується в трьох напрямках: аудиторне технічне забезпечення колективного користування; аудиторне технічне забезпечення індивідуального користування; технічне забезпечення позааудиторної самостійної роботи.

Медико-реабілітаційний супровід – це комплекс заходів, спрямованих на підтримку, збереження та відновлення фізичного здоров'я студентів. Його складовими є невідкладна медична допомога, консультативно-профілактична та реабілітаційно-відновлювальна підтримка. Здійснюється супровід персоналом медичних кабінетів та медичних пунктів філій.

Педагогічний супровід навчання передбачає оптимізацію викладання навчального матеріалу студентам із інвалідністю в максимально сприйнятній для них формі, упровадження сучасних педагогічних технологій навчання, забезпечення навчально-методичними матеріалами. Такий вид супроводу здійснює кафедра за підтримки управління методичної роботи та відділу спеціальних технологій навчання.

Психологічний супровід спрямований на з'ясування психологічних особливостей кожного студента, зміцнення та збереження його психологічного здоров'я, надання йому необхідної допомоги з адаптації в інтегроване освітнє середовище, сприяння особистісному розвитку. Типовими для студентів-першокурсників із особливими потребами є проблеми з психологічною адаптацією до навчання в інтегрованій групі ВНЗ, що зумовлені новою соціальною ситуацією розвитку, зміною умов життєдіяльності, певною соціальною ізоляцією, їхнім ставленням до власної інвалідності та особливими міжособистісними взаєминами. Наслідками соціально-психологічної дезадаптації особистості першокурсника з особливими потребами є негативні психогенні реакції, емоційна нестабільність, особистісна та ситуативна тривожність, низькі самооцінка та мотивація досягнень. Такий супровід здійснюється управлінням соціальної адаптації та реабілітації, службою психологічної допомоги та залученими фахівцями.

Соціальний супровід навчання включає заходи, спрямовані на забезпечення соціалізації студентів з особливими потребами, зокрема, їхньої соціально-побутової, соціально-культурної та соціально-трудової адаптації. Основною функцією цього блоку є подолання соціальної ізоляції інвалідів, сприяння збереженню й підвищенню їхнього соціального статусу, залучення до всіх сфер суспільного життя. Здійснюється управлінням виховної роботи, соціальної адаптації та реабілітації, волонтерами соціальної служби.

Фізкультурно-спортивний супровід заохочує студентів до активних занять фізичною культурою та окремими видами спорту, участі в змаганнях різного рівня та параолімпійському русі, зміцнює мотивацію до здорового способу життя, передбачає поліпшення психофізичного стану студентів і підвищення їхньої інтелектуальної працездатності. Фізкультурно-спортивний супровід здійснюється паралельно з медико-реабілітаційним і забезпечує розробку та впровадження індивідуальних програм фізичного виховання; залучення студентів із інвалідністю до активних занять фізичною культурою та окремими видами спорту; підготовку до участі у змаганнях різного рівня та параолімпійському русі; поліпшення психофізичного стану студентів та підвищення їх інтелектуальної працездатності. Супровід здійснюється викладачами кафедри фізичного виховання та фахівцями спортивного клубу.

Професійна адаптація та реабілітація студентів із особливими потребами може здійснюватися шляхом залучення до роботи в студентських навчально-науково-виробничих підрозділах, студентському науковому товаристві, наукових гуртках, проходження виробничої практики, навчання студентів у центрі розвитку кар'єри та підприємництва, надання таким студентам допомоги в працевлаштуванні. Цей супровід здійснює кафедра, відділ наукових досліджень та підприємництва студентів, відділ працевлаштування [12, с. 17-18].

Професійна адаптація та реабілітація студентів у ВНЗ може бути впроваджена за такими напрямками: набуття професії за обраною спеціальністю; залучення студентів до участі в роботі студентських навчально-наукових підрозділів, які створюються на факультетах за напрямками підготовки фахівців (наприклад, студентська юридична клініка); важливу роль при виході студента з інвалідністю на ринок праці чи його переході до самостійної діяльності повинен відігравати центр розвитку кар'єри, у якому передбачається психологічна, інформаційна та консультаційна допомога студентам, підготовка до працевлаштування та трудової діяльності.

Для формування специфіки супроводу навчання чимале значення мають знання про середовище, у якому перебував студент до вступу у ВНЗ; група інвалідності та інформованість про хворобу; фізичний стан і реальні можливості студента; психологічні особливості особистості студента, майстерність і готовність викладача співпрацювати зі студентом-інвалідом.

Отже, завдання ВНЗ полягає в умінні обрати такі технології, принципи й методи навчання, які сприятимуть розвитку творчості студентів, що мають проблеми зі фізичним здоров'ям, формуванню самосвідомості, а також зроблять процес навчання цікавим і захоплюючим [4].

Отже, у результаті дослідження стверджуємо, що адаптація студентів-інвалідів до навчання у ВНЗ – складний, динамічний, довготривалий процес, який зумовлений соціально-психологічними, навчальними та професійними труднощами. Компенсувати функціональні обмеження, що впливають на якість навчання студентів із інвалідністю, і надати необхідну підтримку можна тільки шляхом упровадження системи супроводу їхнього навчання: технічного, педагогічного, психологічного, медико-реабілітаційного, спортивного, соціального та професійної адаптації й реабілітації.

Серед напрямів педагогічної підтримки, спрямованих на вирішення проблеми адаптації студентської молоді, виокремимо такі: формування позитивної мотивації студентів до змісту професійно-педагогічної підготовки; методично обґрунтована організація навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі; організація позаурочної діяльності студентів для оптимізації їхнього міжособистісного спілкування, створення умов для виявлення їхніх здібностей, обдарованості, індивідуального самовираження, самоутвердження, активного залучення до громадського життя групи та факультету; активізація роботи викладачів та кураторів груп для виявлення та подолання труднощів адаптації; формування ціннісного ставлення у викладачів вищого навчального закладу до особистості студента, урахування індивідуальних характеристик та надання допомоги студентам у виробленні їхньої індивідуальної життєсмислової програми.

Стаття не претендує на вичерпне висвітлення усіх аспектів проблеми адаптації студентів із особливими потребами до навчання у ВНЗ. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у розробці методичного інструментарію дослідження та вдосконалення шляхів успішної адаптації студентів-інвалідів до навчання в українських ВНЗ.

Література:

1. Ворожбит С. А. Проблеми загальної та навчальної адаптації студентів. *Соціальна психологія*. 2007. № 4. С. 87-96.
2. Дікова-Фаворська О. М. Креативний метод освіти осіб з обмеженими функціональними обмеженнями здоров'я. *Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління*: збірник наукових праць ДонДУУ. Т. X. Вип. 116. «Соціологія державного управління». Серія «Спеціальні та галузеві соціології». Донецьк: ДонДУУ, 2009. 324 с. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sspsvu/2009_116.pdf.
3. Загальна декларація прав людини. URL: <https://childrenandarmedconflict.un.org/keydocuments/ukranian/universaldeclara1.htm>.
4. Іванюк І. Я. Адаптація студентів з обмеженими можливостями в умовах інтегрованого навчання. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими проблемами*: зб. наукових праць. К.: Університет «Україна», 2009. № 6 (8). С. 24-32.
5. Калмикова Л. В. Теоретичний аналіз проблеми інтеграції дітей та молоді з особливими потребами в освітніх закладах. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*: зб. наук. пр. № 3 (5). К.: Університет «Україна», 2007. С. 217-226.
6. Каткова Т. І. Соціально-професійна адаптація студентів вищих навчальних закладів економічного профілю. Запоріжжя: Прем'єр. 2004. 136 с.

7. Кондратова Н. О. Проблеми адаптації студентів ВНЗ: зміст, форми, психологічна специфіка. *Психологія: зб. наук. пр. Вип. 2*. К.: НПУ. 1999. С. 189-196.
8. Кузнецов П. С. Концепция социальной адаптации. Саратов: Изд-во «Сарат. гос. университет», 2000. 200 с.
9. Національна доповідь «Про становище інвалідів в Україні». Вид. Міністерством праці та соціальної політики України. К., 2016. 200 с.
10. Педагогика и психология высшей школы: учеб. пособие для вузов / отв. ред. С. И. Самыгин. Ростов н/Д.: Фенікс. 1998. С. 283-287.
11. Першина А. В. Психологічні чинники адаптації студентів до навчання у ВНЗ. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2011. Вип. 5. С. 124-135. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mnf_2011_5_16.pdf.
12. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 48/96, прийнята на сорок восьмій сесії ГА ООН, 20 грудня 1993 року. К.: ВГСПО «НАІ України». 2003. 40 с.
13. Таланчук П. М., Кольченко К. О., Нікуліна Г. Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі: навчально-методичний посібник. 2004. 128 с.
14. Харченко С. Феномен адаптаційного стресу та проблеми забезпечення психічного здоров'я першокурсників під час навчальної діяльності у вищій школі. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*; серія №12. Психологічні науки: зб. наук. пр. НПУ ім. М. Драгоманова. К., 2009. № 26 (50). Ч. I. С. 387-392.

Shcherbiak Y. A.

ADAPTATION OF STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS TO STUDY IN INTEGRATED EDUCATIONAL ENVIRONMENT

The article deals with the specifics of entry into the educational environment of students with physical health restrictions. It is noted that the opportunities for the education of such people are very limited and depend on the degree of democratization of society and its readiness to accept such a young man as an equal one. To ensure equal access of such people to education, it is necessary to introduce special methods, pedagogical technologies and adaptive technical means in the educational process. It is also necessary to develop complex programs aimed at the personal and professional development of people with special needs at universities and their integration into society.

Preparations for admission to higher educational institutions are defined as one of the important stages of social adaptation of young people with special needs by integrating them into the student environment. Provision of education for people with disabilities sets in front of the higher educational institution clear tasks to ensure the appropriate methodological level of the organization of the educational process, special support for training and the creation of the necessary living conditions.

The psychological and pedagogical aspects of the process of adaptation to the conditions of study at higher educational institutions are revealed. The difficulties of adapting students with special needs during integrated training are highlighted. It is stated that in modern educational institutions of Ukraine there are not yet created sufficient conditions for training people with special needs. The biggest obstacles here are the lack of logistics, the lack of specialists who have experience working with the disabled, moral barriers and the psychological unwillingness of the teachers themselves to work with students with disabilities.

The emphasis is placed on the fact that support for the training of students with special needs should be carried out in the following areas: technical, pedagogical, psychological, medical and rehabilitation, sports, social, professional adaptation and rehabilitation.

Key words: adaptation, disability, student youth, high school, specialized technical support of training, pedagogical accompaniment of training, social support of training, integrated educational environment.

Дата надходження статті: «19» жовтня 2017 р.